

МОВНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ГЕНІЯ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ТА ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТИ

LINGUISTIC IDENTITY OF GENIUS: PHILOSOPHICAL AND LINGUISTIC ASPECTS

Строченко Л.В.,

orcid.org/0000-0003-3619-3484

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри іноземних мов

Національного університету «Одеська юридична академія»

Статтю присвячено дослідженню мовної ідентичності генія у філософському та лінгвістичному аспектах. Феномен геніальності як прояв найвищої творчої здібності у науковій чи художній діяльності та постать генія здавна привертала увагу дослідників у царині філософії та психології. Наше дослідження спрямоване на комплексне вивчення лінгвальної репрезентації мовної ідентичності генія. Актуальність роботи зумовлена загальною антропоцентричною науковою парадигмою сьогодення, пріоритетною спрямованістю сучасних лінгвокогнітивних досліджень на вивчення мовної особистості та відсутністю комплексних досліджень феномену геніальності в аспекті лінгвальної репрезентації. Матеріалом аналізу слугували англомовні висловлювання визнаних геніїв, які виокремлені з їхніх промов, інтерв'ю тощо, та які є розтиражованими, зокрема, в мережі Інтернет під прагматично спрямованими рубриками і заголовками. В рамках нашої роботи видається релевантним розгляд тих висловлювань геніальних особистостей, які увійшли до англомовної лінгвокультури та по сьогоднішній день є актуальними для неї. Проведений тематичний аналіз висловлювань геніальних особистостей – це лише невелика частина досліджень їх мовної ідентичності, проте, результати свідчать про еталонність постаті генія в картині світу англомовного соціуму, думки, судження якого є авторитетними та мотивуючими. Фіксуємо також певні спільні тематичні риси проаналізованих висловлювань, в яких знаходить своє відображення як образність мислення, так й інші концептуальні ознаки концепту GENIUS / ГЕНІЙ, як от успішність, працьовитість, скромність, простота, допитливість, іронічність, які корелюють із виокремленими вище концептуальними ознаками в ході аналізу різножанрового дискурсу про геніїв. Перспективу роботи вбачаємо у можливості подальших досліджень геніальних особистостей в парадигмі лінгвоперсонології, контрастивної лінгвістики, психолінгвістики тощо.

Ключові слова: ідентичність, картина світу, концепт, мовна особистість, геній.

The article is devoted to the study of the linguistic identity of genius in philosophical and linguistic aspects. The phenomenon of genius as a manifestation of the highest creative ability in scientific or artistic activity and the figure of a genius have long attracted the attention of researchers in the field of philosophy and psychology. Our research is aimed at a comprehensive study of the linguistic representation of the linguistic identity of a genius. The relevance of the work is due to the general anthropocentric scientific paradigm of today, the priority focus of modern linguistic-cognitive research on the study of the linguistic personality, and the lack of comprehensive studies of the phenomenon of genius in the aspect of linguistic representation. The material for the analysis was the English utterances of recognized geniuses, which were extracted from their speeches, interviews, etc., and which are widely circulated, in particular, on the Internet under pragmatic headings. Within the framework of our work, it seems relevant to consider those statements of genius personalities that have entered the English-speaking linguistic culture and are relevant for it to this day. The thematic analysis of the statements of genius personalities is only a small part of the research on their linguistic identity, however, the results testify to the benchmark figure of the genius in the worldview of the English-speaking society, whose opinions and judgments are authoritative and motivating. We also record certain common thematic features of the analyzed statements, which reflect both the imagery of thinking and other conceptual features of the GENIUS concept, such as success, hard work, modesty, simplicity, inquisitiveness, irony, which correlate with the conceptual features identified during the analysis of a multi-genre discourse about geniuses. We see the perspective of the work in the possibility of further research of genius personalities in the paradigm of linguistic personology, contrastive linguistics, psycholinguistics, etc.

Key words: identity, worldview, concept, language personality, genius.

Постановка проблеми. Феномен геніальності як прояв найвищої творчої здібності у науковій чи художній діяльності та постать генія здавна привертала увагу дослідників у царині філософії (Р. Декарт, І. Кант, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер) та психології (Ф. Гальтон, Ч. Ломброзо, Д. Сімонтон, Л. Терман, К. Юнг). Наше дослідження спрямоване на комплексне вивчення лінгвальної репрезентації мовної

ідентичності генія [5]. Мовна ідентичність – це поєднання мовних характеристик, які визначають, хто ми є як мовці, що включає нашу мовну компетентність (знання мови), мовленнєву поведінку (спосіб виразу), мовленнєві практики (використання мови у різних контекстах) та мовленнєву ідентифікацію (сприйняття себе як представника певної мовної спільноти). Мовна ідентичність може бути суттєвою для нашої

самоідентифікації, соціальної взаємодії та культурного спілкування.

Актуальність роботи зумовлена загальною антропоцентричною науковою парадигмою сьогодення, пріоритетною спрямованістю сучасних лінгвокогнітивних досліджень на вивчення мовної особистості та відсутністю комплексних досліджень феномену геніальності в аспекті лінгвальної репрезентації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За визначенням О. Селіванової, мовна ідентичність «є іманентною ознакою особистості як носія мови й комуніканта, що характеризує її мовну й комунікативну компетенцію та реалізацію їх у породженні, сприйнятті, розумінні й інтерпретації вербальних повідомлень, текстів, а також в інтерактивній взаємодії дискурсу» [4, с. 370]. Дослідники підкреслюють різногалузеву зацікавленість у дослідженні мовної особистості – психології, соціології, філософії, лінгвістики [див. 1; 3].

Численні розвідки загальнотеоретичних аспектів дослідження мовної особистості та аналіз конкретних історичних та сучасних мовних особистостей дали поштовх для виокремлення *лінгвістичної персонології*, в межах якої А. Загнітка наводить наступне визначення мовної особистості: «це сукупність усіх мовних здібностей і реалізацій особистості, де мовна особистість має два основних концептуальних виміри – однопersoнологійний і поліpersoнологійний. Перший репрезентує окрему мовну індивідуальність в усьому обширі її виявів – часовому, просторовому, еволюційному, культурно-естетичному, соціумному, лінгвокультурологічному та ін» [2, с. 4]. Другий зорієнтований на з'ясування мовно-часової, мовно-просторової, мовно-соціумної тощо тяглостей персони [2].

Постановка завдання. *Мета* статті полягає у вивченні мовної ідентичності генія у філософському та лінгвістичному аспектах. Матеріалом аналізу слугували англomовні висловлювання визнаних геніїв, які виокремлені з їхніх промов, інтерв'ю тощо, та які є розтиражованими, зокрема, в мережі Інтернет під прагматично спрямованими рубриками і заголовками.

Виклад основного матеріалу. В рамках нашої роботи видається релевантним розгляд тих висловлювань геніальних особистостей, які увійшли до англomовної лінгвокультури та по сьогodнішній день є актуальними для неї. Так, наприклад, в одному з них вказується, що ім'я Альберта Ейнштейна стало синонімом геніальності та креативності, а його мудрість охоплює не лише нау-

кові сфери: [*Einstein's name has become synonymous with genius and creativity. Named Person of the Century by TIME in 1999, Einstein is a rare icon, whose wisdom extended far beyond the realm of science to reveal a man with an almost childlike sense of wonder and a profound love of humanity*] [<https://www.linkedin.com/pulse/top-30-most-inspiring-albert-einstein-quotes-hynson-mba-pmp-sphr/>].

Надалі публікація пропонує ознайомитися з певною кількістю висловлювань вченого, які мають надихнути читача або ж випустити на волю свого внутрішнього генія: [*Here are our top 30 Albert Einstein quotes to unleash your inner genius*] [*Top 30 Most Inspiring Albert Einstein Quotes*] [<https://www.goalcast.com/2017/03/29/top-30-most-inspiring-albert-einstein-quotes/>].

Таку ж картину спостерігаємо і у випадку з цитатами сучасних геніїв, наприклад, у наступному випадку зазначається, що Стів Джобс залишив після своєї смерті не лише успішну компанію, а й мудрі поради, які мають надихнути життя читачів: [*15 Steve Jobs' Quotes To Inspire Your Life. When he died, he not only left behind an extremely successful company, but also many words of wisdom*].

Слід зазначити, що заголовки подібних зібрань висловлювань сучасних геніїв досить часто фокусуються на тому, що вони допоможуть читачеві досягти успіху у житті, як от у наступних прикладах цитат Біла Гейтса та Ілона Маска:

[*28 Inspiring Bill Gates Quotes on How to Succeed in Life*] [<https://www.goalcast.com/2017/12/07/27-bill-gates-quotes/>];

[*These 11 Elon Musk Quotes Will Inspire Your Success and Happiness. If you live in Elon Musk's world of endless possibilities and believe in something with all of your heart, anything is possible*].

У нашому дослідженні фокусуємось радше не на окремих мовних особистостях і їх специфічних проявах, а на пошуку тих спільних рис (в даному випадку їх тематичної спрямованості), які об'єднують висловлення геніальних людей та роблять їх актуальними для суспільства загалом. Отже, ми в певній мірі застосовуємо *культурологічний підхід до вивчення мовної особистості*, який, на думку А. Загнітка, передбачає аналіз лінгвокультурних типів (2017), в даному випадку – геніальних особистостей, які зробили вагомий внесок у розвиток науки та культури, і які викликають чималий інтерес суспільства, бажання не тільки зрозуміти принципи мислення геніїв, але і досягти подібного успіху. Наступна передмова до колекції цитат наголошує на можливості «зазирнути» у внутрішній світ генія Ілона Маска, краще зрозуміти його та мотивуватися його прикладом:

[50 *Innovation and Success Quotes from SpaceX Founder Elon Musk. Take a peek inside the mind of a genius with these success quotes from Elon Musk*].

Однією з виокремлених спільних тем проаналізованих висловлювань є зазначення того, що всесвіт у всі часи залишається загадкою навіть для геніїв. Так, іще Ісаак Ньютон свого порівнював себе як науковця із хлопчиком, який грається галькою на березі невідомого океану знань:

[*I do not know what I may appear to the world, but to myself I seem to have been only like a boy playing on the seashore, and diverting myself in now and then finding a smoother pebble or a prettier shell than ordinary, whilst the great ocean of truth lay all undiscovered before me*] (Isaac Newton).

Нікола Тесла відзначав парадоксальність того, що чим більше ми знаємо, тим більшими невідомостями стаємо, оскільки, на думку геніального вченого і винахідника, завдяки просвітленню ми усвідомлюємо свою обмеженість. Одним із найкращих результатів розумової еволюції він вважав відкриття нових горизонтів для подальших досліджень:

[*It is paradoxical, yet true, to say, that the more we know, the more ignorant we become in the absolute sense, for it is only through enlightenment that we become conscious of our limitations. Precisely one of the most gratifying results of intellectual evolution is the continuous opening up of new and greater prospects*] (Nikola Tesla).

Наступна спільна група тем, виокремлених у досліджених висловлюваннях, стосується особистісних характеристик геніальної людини. Перша з них – допитливість, яка зустрічається досить часто, наприклад, Альберт Ейнштейн неодноразово підкреслював важливість цієї риси характеру:

[*The important thing is to not stop questioning. Curiosity has its own reason for existing*] (Albert Einstein);

[*I have no special talent. I am only passionately curious*] (Albert Einstein).

Стівен Гокінг прямо закликає бути допитливим, дивитися на зорі, а не під ноги, та цікавитися як же функціонує всесвіт:

[*Look up at the stars and not down at your feet. Try to make sense of what you see, and wonder about what makes the universe exist. Be curious*] (Stephen Hawking).

В його висловлюваннях знову зустрічаємо порівняння себе із маленьким хлопчиком, який задає питання та зрідка знаходить відповідь:

[*I am just a child who has never grown up. I still keep asking these 'how' and 'why' questions. Occasionally, I find an answer*] (Stephen Hawking);

Розповідаючи про своє дитинство, Ілон Маск зазначає, що він завжди ставив під сумнів те, що йому відповідали батьки на його численні питання, і продовжував дізнаватися про те, що його цікавило:

[*I would just question things... It would infuriate my parents... That I wouldn't just believe them when they said something 'cause I'd ask them why. And then I'd consider whether that response made sense given everything else I knew*] (Elon Musk).

Спільною рисою для проаналізованих висловлювань визнаних геніїв є позитивне ставлення до невдач та негативних відгуків стосовно результатів їхньої роботи. Білл Гейтс неодноразово підкреслює важливість уроків, які можна зробити з невдач:

[*It's fine to celebrate success but it is more important to heed the lessons of failure*] (Bill Gates).

Для успішного винахідника та підприємця дуже важливими є відгуки людей, це шлях до навчання та вдосконалення:

[*We all need people who will give us feedback. That's how we improve*] (Bill Gates). [*Your most unhappy customers are your greatest source of learning*] (Bill Gates).

Такої ж думки дотримується й Ілон Маск:

[*I think it's very important to have a feedback loop, where you're constantly thinking about what you've done and how you could be doing it better*] (Elon Musk).

Він підкреслює, що мало хто дає негативний відгук, проте, саме він є надзвичайно корисним:

[*Really pay attention to negative feedback and solicit it, particularly from friends. ... Hardly anyone does that, and it's incredibly helpful*] (Elon Musk).

Винахідник зазначає, що якщо у вас немає невдач, ви недостатньо новаторські у своїй роботі:

[*Failure is an option here. If things are not failing, you are not innovating enough*] (Elon Musk).

Досить часто генії торкаються теми релігії та її співвідношення до науки, проте, ставлення до цього є різним. Так, наприклад, Ісаак Ньютон неодноразово підкреслює, що він вірить у Бога, і що тільки Господь розуміє закони існування всесвіту, який Він створив:

[*As a blind man has no idea of colors, so have we no idea of the manner by which the all-wise God perceives and understands all things*] (Isaac Newton).

Біблія, за словами вченого, відіграє дуже велику роль у його житті:

[*There are more sure marks of authenticity in the Bible than in any profane history*] (Isaac Newton);

[*I have a fundamental belief in the Bible as the Word of God, written by those who were inspired. I study the Bible daily*] (Isaac Newton).

Для Альберта Ейнштейна всі релігії, науки та мистецтво пов'язані між собою та мають спільну основу. Вчений порівнює їх із гіллям одного дерева:

[*All religions, arts and sciences are branches of the same tree*] (Albert Einstein).

Нікола Тесла ж вважає, що сприйняття світу є індивідуальним: що для когось Бог, для іншого – закони фізики:

[*What one man calls God, another calls the laws of physics*] (Nicola Tesla).

Ще одна спільна тема, зафіксована в ході дослідження висловлювань, це іронічне ставлення геніїв до людського невігластва. Так, наприклад, Альберт Ейнштейн зазначає, що безкінечними є лише всесвіт та людська дурість, проте, стосовно першого він не впевнений:

[*Only two things are infinite, the universe and human stupidity, and I'm not sure about the former*] (Albert Einstein).

А Стівен Гокінг іронічно зазначає, що розумна форма життя все ще має шанси з'явитися на нашій планеті:

[*I believe alien life is quite common in the universe, although intelligent life is less so. Some say it has yet to appear on planet Earth*] (Stephen Hawking).

У своїх висловленнях геніальні особистості досить часто досягають простоти пояснень завдяки використанню порівнянь, метафор, тобто у цьому проявляється притаманна їм образність мислення. Наприклад, пояснюючи теорію відносності Альберт Ейнштейн ілюструє її порівнянням: коли ви залицяєтеся до симпатичної дівчини,

година здається секундою. Коли ви сидите на розпеченій золі, навпаки, секунда здається годиною. Це і є відносність:

[*When you are courting a nice girl an hour seems like a second. When you sit on a red-hot cinder a second seems like an hour. That's relativity*] (Albert Einstein).

Ісаак Ньютон, говорячи про свої досягнення, використовує метафору та алюзію на великих вчених попередників:

[*If I have seen further than others, it is by standing upon the shoulders of giants*] (Isaac Newton).

Висновки. Підводячи підсумок, зазначимо, що проведений тематичний аналіз висловлювань геніальних особистостей – це лише невелика частина досліджень їх мовної ідентичності, проте, результати свідчать про **еталонність** постаті генія в картині світу англomовного соціуму, думки, судження якого є авторитетними та мотивуючими. Фіксуємо також певні спільні тематичні риси проаналізованих висловлювань, в яких знаходить своє відображення як **образність мислення**, так й інші концептуальні ознаки концепту GENIUS / ГЕНІЙ, як от **успішність, працьовитість, скромність, простота, допитливість, іронічність**, які корелюють із виокремленими вище концептуальними ознаками в ході аналізу різножанрового дискурсу про геніїв.

Перспективу роботи вбачаємо у можливості подальших досліджень геніальних особистостей в парадигмі лінгвоперсоналогії, контрастивної лінгвістики, психолінгвістики тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єрьоменко С.В. Напрями досліджень мовної особистості у сучасній лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. 2014. Випуск 2 (33). С. 33–37.
2. Загнітко А.П. Теорія лінгвоперсоналогії : [монографія]. Вінниця: Нілан-Лтд, 2017. 136 с.
3. Романченко А.П. Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти. Одеса, 2019. 520 с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
5. Строченко Л.В. Концептуальне поле GENIUS в англійському мовленні. *Одеська лінгвістична школа: кола реконструкцій*: колект. моногр. / за заг. ред. Ковалевської Т.Ю. Одеса: ПолиПринт, 2020. С. 170–176.
6. Most inspiring quotes. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/top-30-most-inspiring-albert-einstein-quotes-hynson-mba-rmp-sphr> (дата звернення: 15.02.2024).
7. Top 30 Most Inspiring Albert Einstein Quotes. URL: <https://www.goalcast.com/2017/03/29/top-30-most-inspiring-albert-einstein-quotes/> (дата звернення: 15.02.2024).
8. 28 Inspiring Bill Gates Quotes on How to Succeed in Life. URL: <https://www.goalcast.com/2017/12/07/27-bill-gates-quotes> (дата звернення: 16.02.2024).